

ISSN-No:2249-894X

Impact Factor: 5.2331(UIF)

“ज्ञान, विज्ञान आणि सुसंस्कार यासाठी शिक्षण प्रसार”
- शिक्षणमहर्षी डॉ.वापूजी साळुंखे



श्री स्वामी विवेकानंद शिक्षण संस्था, कोल्हापूर संचलित
तुळजाभवानी महाविद्यालय, तुळजापूर,
जि.उस्मानाबाद (महाराष्ट्र)

मराठी
साहित्यः
प्रकारांतर व
माध्यमांतर



प्रमुख संपादक,
प्रा.डॉ. शिवाजीयव देशमुख
मराठी विभाग प्रमुख

संपादकीय अध्यक्ष,
प्राचार्य डॉ.जयसिंगराव देशमुख
तुळजाभवानी महाविद्यालय, तुळजापूर



प्रकाशक व संपादकीय अध्यक्ष :

प्राचार्य डॉ.जयसिंगराव देशमुख

तुळजाभवानी महाविद्यालय, तुळजापूर

विवेकानंद नगर पापनाश रोड,

तुळजापूर, जि.उस्मानाबाद

भ्रमणध्वनी : ९४२३२६९८३२, कार्यालय संपर्क : ०२४७१/२४२०२९

Email – tmtartscom@gmail.com

प्रमुख संपादक :

प्रा. डॉ. शिवाजीराव देशमुख

मराठी विभाग प्रमुख,

तुळजाभवानी महाविद्यालय, तुळजापूर

भ्रमणध्वनी : ९४२३०६७२८०

email – drprofsmdeshmukh@gmail.com ?

ISSN: 2249-894X Impact Factors : 5.2337

प्रथम आवृत्ती:

दिनांक : २२ सप्टेंबर २०१७

मुद्रक : लक्ष्मी बुक पब्लिकेशन्स,

रविवार पेठ, सोलापूर

संपर्क क्र. ०२१७-२३७२०१०

टाईपरायटर्स : अक्षरजुळणी, मांडणी

लक्ष्मी बुक पब्लिकेशन्स,

मुखपृष्ठ व आतील छायाचित्रे

लक्ष्मी बुक पब्लिकेशन्स,

या अंकातील संशोधकीय लेखातून व्यक्त झालेल्या विचारांशी, लेखकाच्या मतांशी प्रकाशक, संपादक आणि संपादन समिती सहमत असेलच असे नाही.

अंकाचे स्वागतमूल्य – रु.३००/

29	माध्यमांतर : बनगरवाडी प्रा. डॉ. शकील शेख	97
30	माध्यमांतर साहित्य आणि चित्रपट : एक अनुबंध डॉ. नानासाहेब सूर्यवंशी	100
31	कादंबरीवरून चित्रपटाचे माध्यमांतर (उंबरठा) उर्वी भट	103
32	साहित्य आणि चित्रपट: माध्यमांतर प्रा. डॉ. पौर्णिमा बोडवे	107
33	साहित्यकृतीचे माध्यमांतर : विशेष संदर्भ चित्रपट प्रा. कल्पना जाधव	110
34	मराठी साहित्यकृतीचे माध्यमांतर आणि चित्रपटाचे स्वरूप प्रा. डॉ. दादाराव गुंडरे	114
35	साहित्यकृतीचे माध्यमांतर कथा, कादंबरी, नाटक, पटकथा, चित्रपट प्रा. सुरेखा नागरे	117
36	मराठी कादंबरीचे चित्रपट रूपांतर डॉ. संगीता व्यंकटराव मोरे	119
37	अधांतर ते लालबाग परळ (नाटक ते चित्रपट माध्यमांतर) प्रा. शिवराज गोपाळे	123
38	नटसम्राट : सिनेमा माध्यमांतर प्रा. गायकवाड शिवाजी संभाजी	126
39	मराठी कादंबरी आणि चित्रपट : एक अनुबंध प्रा. डॉ. अत्तार अमजद हारुण	130
40	चित्रपटावर मराठी साहित्याचा प्रभाव प्रा. जवाहर लक्ष्मण मोरे	132
41	माध्यमांतर : साहित्य आणि चित्रपट प्रा. डॉ. प्रवीण ताटे देशमुख	135
42	साहित्यकृतीचे माध्यमांतर : दुनियादारी एक दृष्टीकोन श्री. अविनाश ताटे	138
43	कादंबरी ते चित्रपट निर्मिती : एक मागोवा डॉ. दीपक सूर्यवंशी	141
44	नारद भक्तिसूत्रातील वेडाचे माध्यमांतर व प्रकारांतर प्रा. डॉ. दत्तात्रय डुंबरे	143
45	कविता आणि माध्यमांतर प्रा. डॉ. शिरीष लांडगे	148
46	बहिणाबाईंच्या कवितेचा सृजनाविष्कार डॉ. सुवर्णा गुंड-चव्हाण	151

मराठी साहित्यकृतीचे माध्यमांतर आणि चित्रपटाचे स्वरूप



प्रा. डॉ. दादाराव गुंडरे

मराठी विभाग प्रमुख, शिक्षण महर्षी ज्ञानदेव मोहेकर महाविद्यालय,
कळंब, ता. कळंब, जि. उस्मानाबाद.

प्रस्तावना :

लेखक किंवा कलावंत आपला जीवनानुभव कथा, कादंबरी व नाटकासारख्या साहित्यकृतीतून अभिव्यक्त करण्याचा प्रयत्न करतो. जीवनानुभव प्रकट करण्याचे माध्यम साहित्यकृती ठरते. सर्जनशील कलाव्यापार या अर्थाने माध्यम ही संकल्पना वापरली जाते. कथा, कादंबरी, नाटक इत्यादी मुद्रित रूपे असोत किंवा सादरीकरणाच्या पातळीवर नाटक व चित्रपट हे दृश्यश्राव्य प्रकार असोत. ही सर्व लेखक-कलावंतांच्या अभिव्यक्तीची माध्यमे आहेत. जीवनानुभूतीचे स्वरूप व अभिव्यक्तीसाठी निवडलेले माध्यम यांच्यात परस्पर साहचर्य असते. एकस्तरीय जीवनानुभूतीचा अविष्कार रूपबंधाच्या पातळीवर अभिव्यक्त होताना फारसा गोडळ होत नाही. परंतु बहुस्तरीय जीवनानुभूती अभिव्यक्त होताना अपूर्णता वाटते. कारण बहुस्तरीय अनुभव अनेक शक्यता सुचवतो. अशा अपूर्णतेच्या अस्वस्थतेतून निर्माता या अनुभवास दुस-या रूपात बसविण्याचा प्रयत्न करतो. कधी स्वतःच्या तर कधी इतरांच्या कलाकृतीस वेगळा रूपबंध देण्याचा प्रयत्न होतो. यालाच 'रूपांतर' किंवा 'माध्यमांतर' असे म्हटले जाते.

उदा. सुर्योदयाबरोबर होणारा बदल, सकाळच्या प्रहरीचा अनुभव व्यक्त करताना बहिणाबाई चौधरींनी 'उगवले नारायण'-कविता, सुधीर मोघेंनी 'फिटे अंधाराचे जाळे'-कविता, होनाजी बाळांनी 'घनःश्याम सुंदरा'-भूपाळी यासारखी रचना केली. या एकस्तरीय सौंदर्यानुभवाच्या अविष्कारासाठी 'काव्य' हेच माध्यम निवडले किंवा काव्याचा पोतच अधिक प्रभावी असल्याचे स्पष्ट होते. परंतु दुस-या जागतिक महायुद्धाने माणसाची झालेली स्थिती वर्णन करताना बा.सी. मर्ढेकरांनी 'पिपात मेले ओल्या उंदीर' सारखी काव्यरचना केली. जी रचना माणसाचे क्षुद्रत्व ही जाणीव वाचकापर्यंत पोहचवण्यास कमी पडते. कारण मानवी जीवनातील महायुद्धांची भीषणता, भयानकता, उद्ध्वस्तता ही बहुस्तरीय आहे. जय-पराजय, हर्ष-खेदसारख्या भावनांचा कल्लोळ आहे. जो 'काव्य' आकृतीबंधात अपुरा ठरतो. अशा वेळी कादंबरी, नाटक किंवा चित्रपटासारखा रूपबंध जवळ केला तर तो अधिक प्रत्ययकारी ठरतो. जयवंत दळवींच्या 'बॅरिस्टर' कथेबाबतही असेच दिसते. या कथेतून त्यांना सौंदर्यासुक्त पुरूषाचा उत्कटपणा, वासनारहित प्रणयभाव चित्रित करायचा होता. तो प्रत्यक्षात कथा लेखनात झाला नाही. या अपूर्णतेच्या पूर्ततेसाठी याच कथानकावर आधारीत 'अंधाराच्या पारंग्या'-कादंबरी, 'बॅरिस्टर'-नाटक व 'रावसाहेब'-नावाचा चित्रपट निघालेला दिसतो. म्हणजे बहुस्तरीय अनुभूती रूपबंध बदलण्यास भाग पाडते. तसेच माध्यमांतराची प्रक्रिया किती आवश्यक असते हेही लक्षात येते.

साहित्य शब्दातून, चित्र रंग-रेषेतून, शिल्प काष्ट-पाषाणातून, नृत्य शारीरिक हावभावातून, संगीत सुरतालाच्या स्वरूपात माध्यमांकित होते. स्वतःची अंगभूत वैशिष्ट्ये, आशय व संकेतरचना असणा-या साहित्य प्रकारांचे स्वरूप अढळ नसते तर ते लवचिक असते. ज्यामध्ये व्यक्तीनुरूप, कालानुरूप, परिस्थितीनुरूप बदल घडतो. हा बदलच माध्यमांतर तसेच कलांतर या नावाने ओळखला जातो. मराठी साहित्यविश्वात अनेक दिवसापासून नवनवीन लेखनप्रयोग होताना दिसतात. माध्यमांतराची प्रक्रिया ही मानवी इतिहासातील एक महत्त्वपूर्ण प्रक्रिया आहे. वाङ्मयीन घडामोडीची ही प्रक्रिया सातत्याने सुरू आहे. एखाद्या कलाकृतीचे माध्यमांतर करण्याचे स्वातंत्र्य कलावंतास आहे. माध्यमांतर ही सामाजिक गरज आहे. मराठी साहित्यकृतीचा चित्रपट माध्यमात होणारा बदल हा एक महत्त्वपूर्ण बदल आहे. जो स्वतःचे वेगळेपण जपतो. एका साहित्यकृतीचे जेव्हा चित्रपटासारख्या माध्यमात संक्रमण होते तेव्हा तो नेमका बदल कसा असतो, हा बदल नेमका कधी सुरू झाला, होणारा बदल कसा असावा लागतो, मूळ साहित्यकृती व माध्यमांतरित चित्रपटाचा आशय, सौंदर्य, भाषा एकूणच त्याचे महत्त्व, स्वरूप कसे असते यासारख्या विविध पैलूंचा मागोवा घेण्याचा प्रयत्न या शोधनिबंधामागे आहे.

एखाद्या साहित्यकृतीचा चित्रपट बनवताना अर्थात माध्यमांतर होताना साहित्यकृतीचे मूळ रूप राहत नाही. त्यात कांही कमी अधिक बदल होतो. मूळ आशय कायम ठेवून साहित्यकृतीचे चित्रपट माध्यमात रूपांतर होते. मराठी साहित्य

एकूणच भारतीय चित्रपट सुष्टीचा इतिहास साधारणपणे १९३१-३२ पासून सुरू होतो असे मानले जाते. 'प्रभात' या मराठीतील पहिला बोलपट मानला जातो. भारतीय चित्रपटाचा इतिहास सुमारे १९३१-३२ पासून ते आजच्या कोठारे-मांजरेकर यांच्यापर्यंत झाली तांत्रिक प्रगती शक्य करणारी आहे. विविध स्वरूपाच्या कथा, कादंब-या व नाट्यसंहितेवर आधारित चित्रपटाची निर्मिती करताना काळजी घ्यावी लागते. आकलन, आस्वाद वाचकसापेक्ष असतो. परंतु तुलनेने चित्रपट हे दृश्यप्रधान असते. ब-याचवेळा तर निःशब्द चित्रपट फार मोठा परिणाम चित्रपटात साधला जातो. त्यामुळे कथात्मक साहित्यातील आशय दृश्यात्मक करण्यासाठी शब्दयोजना करावी लागते. मूळ कथा व संवादांमध्ये योग्य तो बदल घडवून आणावे लागतात. त्यातील अर्थानुसार दृश्य व श्राव्य माध्यमाद्वारे अविष्कृत करण्यासाठी अर्थात चित्रपटरूप देण्यासाठी दृश्याची विभागणी करावी लागते.

कथा-कादंबरीसारख्या कथात्मक साहित्याचे माध्यमांतर विशेषतः दृश्यात्मक रूपामध्ये कॅमे-याच्या मदतीने चित्रपटाची निर्मिती केली जाते. आशयघन, कल्पक व कलात्मक अशा साहित्यकृतीचा चित्रपटास आधार असतो. हे माध्यमांतर चित्रपटाची बलस्थाने, मर्यादा लक्षात घेउन केले जाते. सानेगुरूजींची 'श्यामची आई', ना.स. इनामदारांची 'गड' तसेच अण्णाभाऊ साठेची 'फकिरा' या साहित्यकृतीत आशयाची विविधता आहे. याचे चित्रपट माध्यमांतर प्रेक्षकास वेगळ्याच दृश्याचे दर्शन घडवते. साहित्यकृतींनी नेहमीच चित्रपटसुष्टीला गारूड घातले. म्हणूनच मराठीतील उत्तमोत्तम, दर्जेदार अशा कथा-कादंब-यावर आधारित चित्रपटाची निर्मिती झालेली दिसते. अशा कसदार साहित्यकृतीतून निर्मिलेल्या चित्रपटांना राष्ट्रीय-आंतरराष्ट्रीय पुरस्कारही मिळाले आहेत. माध्यमांतरित चित्रपट परंपरेतील काही नावे नमुन्यादाखल सांगता येतील. त्यामध्ये मराठीत सानेगुरूजींच्या 'श्यामची आई' कादंबरीवर १९५३ मध्ये प्र.के. अत्रेनी 'श्यामची आई' चित्रपट निर्माण करून प्रदर्शित केला. आपटे यांच्या 'गड आला पण सिंह गेला' या कादंबरीवरून बाबुराव पेंटर यांनी 'न पटणारी गोष्ट' - कुंकु, चंद्रकांत काकोडकर 'यंदा कर्तव्य आहे' - यंदा कर्तव्य आहे, अण्णाभाऊ साठे - 'आवडी' - टिळा लावते मी खताचा, व्यंकटेश माडगुळकर - बनगरवाडी 'बनगरवाडी', आनंद यादव 'नटरंग', सुहास शिरवळकर 'दुनियादारी' - दुनियादारी, अनुराधा वैद्य 'चौफुला' - मोकळा श्वास, रमेश इंगळे 'निशाणी डावा अंगठा' - निशाणी डावा अंगठा अशा अनेक कथा-कादंब-यांचे माध्यमांतर चित्रपटात झालेले दिसते.

चित्रपटाची पायाभरणी कथानकावर होते आणि कथेला बोलते करण्याचे, दृश्य रूपात आणण्याचे कार्य पटकथा करते. पटकथा म्हणजे चित्रपटाची दृश्यसंहिता असते. दिग्दर्शनाच्या सुचनेप्रमाणे अत्यंत कौशल्याने व कलात्मकतेने एक संपीय विश्व पटकथाकार साकार करतो. पटकथेचे चित्रपटातील महत्व, अर्थ पॉलरोथा, हिंदी चित्रपट सुष्टीचे अभ्यासक कमलेश्वर तसेच मायकेल बालकमसारख्यांनी सांगितला. मायकेल बालकम, 'संवादाच्या माध्यमातून दृश्यरूपात सांगितलेली नाट्यात्मक कथा म्हणजे पटकथा' अशा शब्दात विशद करतात. पटकथा व तंत्रज्ञानाची किमया यांच्या संयोगातून चित्रपट निर्मिती होते. पटकथेसाठी निवडलेल्या साहित्यकृतीची काही मोडतोड, जोडाजोड केली जाते. यातून अनेक चित्रपट यशस्वी झालेले पहावयास मिळतात.

पटकथेचे दृश्य व प्रतिमास्वरूपात लेखन केले जाते. कलावंताची भूमिका, पात्रे, अभिनय, वेशभूषा, संवाद, षटना-प्रसंगाचा क्रम या सर्वांची मिळून पटकथा तयार होते. साहित्यात जसे शब्द, वाक्य, परिच्छेद येतात तसे चित्रपटात प्रतिमा, दृश्य मालिकांच्या प्रक्रियेतून कथा साकारली जाते. चित्रपटाची भाषा ही चित्र प्रतिमांमधून तयार होत असल्याने त्यास चित्रिकरण, संकलन, ध्वनिमुद्रण असे तांत्रिकतेचे परिमाण लाभलेले असते. साहित्यकृतीचे माध्यमांतर होतानाचा बदलच पटकथालेखक व चित्रपटाचा दर्जा वाढविण्यास मदत करतो.

उदा. आनंद यादवांच्या 'नटरंग' या मूळ कादंबरीतील असलेले नायकाच्या आईचे पात्र वगळण्यात आले आहे. 'नटरंग' कादंबरीच्या शेवटी गुणा व नायकाची कौटूंबिक व व्यावसायिक वाताहतीमुळे होणारी उद्ध्वस्त मनःस्थिती चित्रित केली आहे. परंतु 'नटरंग' चित्रपटात मात्र शेवटी नयनाला गुणाची साथ मिळालेली आहे. प्रेक्षकांना आत्मिक समाधान देणारा शेवट दाखवला आहे.

चित्रपटाचे साहित्यकृतीशी अर्थात कथानकाशी नाते असते. माध्यमांतर प्रक्रियेमुळे त्यातील निवेदनास दृश्यश्राव्य षटक उठावदार बनवतात. रेडिओ, दूरदर्शन सारख्या माध्यमात ज्या तांत्रिक बाबींचा वापर केला जात नाही. त्याचा वापर चित्रपटात करावा लागतो. त्यामुळे इतर माध्यमांच्या पटकथेपेक्षा चित्रपटाची पटकथा वेगळी असलेली प्रकृति जाणवते.

चित्रपट माध्यमात पटकथाकारासोबत दिग्दर्शक व निर्माता यांची ही भूमिका महत्वपूर्ण असते. कारण यांचा प्रभाव सकारात्मक राहिला तर अधिक यश मिळते. अन्यथा मूळ साहित्यकृतीतील आशय व चित्रपटातील आशय यात मूल्यात्मक पातळीवर फार मोठा फरक पडतो.

उदा. 'माझं घर; माझा संसार' या पटकथेत निर्माता व दिग्दर्शक यांच्या आगांतूक असमंजस हस्तक्षेपांमुळे केवळ चित्रपटच नव्हे तर मूळ कादंबरी 'जौळ' मधील आशय सुत्राचेही मोठे नुकसान झाले.

साहित्यकृतीवर आधारलेल्या चित्रपटाचे यश त्यातील गाणी, कलावंत, संगीतावर सुद्धा असल्याचे नाकारता येत नाही.

उदा. गो. नी. दांडेकरांच्या कथा—कादंब—यावरील 'पवनकाठचा धोंडी', 'जैत रे जैत' चित्रपट. ना. धो. महानोर 'जैत रे जैत' साठी आठवणीत राहतात. याशिवाय उत्तम साहित्यकृती व चित्रपट यांचे सूत चित्रपट व व्यावसायिक पातळीवर काही वेळा जुळवलेले दिसत नाही.

उदा. श्री. ना. पेंडसेंचा 'गारंबीचा बापू' या गाजलेल्या कादंबरीवरील त्याच नावाचा चित्रपट किंवा खानोलकरांच्या कथेवरील 'चानी' सारखा चित्रपट अपयशी ठरला. थोडक्यात चित्रपट माध्यमाची तांत्रिक अंगे, कथावस्तुची नेमकी समज, तिचा संदेश, प्रतिभावान निर्माता, दिग्दर्शकाला समजेल अशी अनुरूप पटकथा तयार झाली की चित्रपट प्रभावी होतो. याशिवाय साहित्य आणि चित्रपट हे भाषेच्या प्रगत अवस्थेतील घटक आहेत. मानवी जीवनात अनन्यसाधारण महत्त्व असणा—या भाषेचे कार्य साहित्य व चित्रपटात असल्याचे लक्षात येते. दोन्ही कला स्वतंत्र असल्या तरी त्यांचे माध्यम कमी—अधिक प्रमाणात भाषा हेच आहे. आभासी दृश्य असणा—या चित्रपटाची भाषा त्यांच्यातील फरक म्हणजे साहित्याची भाषा शाब्दिक असते तर चित्रपटाची भाषा ही चित्रीकरण, संलग्न व ध्वनिमुद्रण आदी तंत्रज्ञानावर आधारित असते. या सर्व प्रक्रियेतून चित्रपट भाषा घडते.

निष्कर्ष —

एक साहित्यकृती दुस—या माध्यमात रूपांतरित होणे म्हणजे माध्यमांतर होय. एकस्तरीय अनुभव व्यक्त होण्यासाठी साहित्यकृतीत फारशी अडचण जाणवत नाही. परंतु बहुस्तरीय अनुभव अविष्कृत होण्यात अपुरेपणा वाटतो. अशावेळी त्याचे माध्यमांतर घडवून आणले जाते. चित्रपटात दृश्यरूपास महत्त्व असल्याने या माध्यमांच्या प्रसारणातील वैशिष्ट्यपूर्णता लक्षात घेउन गरजेनुसार बदल केले जातात. त्या—त्या साहित्य प्रकाराप्रमाणे चित्रपट माध्यमाचीही काही बलस्थाने व मर्यादा असतात. मूळ कलाकृतीचा आशय व माध्यमांतरीत चित्रपटाचा दर्जा तोलामोलाचा असल्यातच त्याचे यश अवलंबून आहे.

ललित साहित्य हे चित्रपटाला आशयद्रव्य पुरविणारे एक महत्त्वाचे असे साधन बनले. कथात्म साहित्यकृती चित्रपटाचा आकृतीबंध पूर्णतः भिन्न आहे. दोन्ही माध्यमातील अनुभव घेण्याच्या पद्धतीही भिन्नच आहेत. कोणत्याही साहित्यकृतीचे सामर्थ्य व पात्रातील जीवनसंघर्ष देखील माध्यमांतरास कारण बनते. मराठीतील श्रेष्ठ, सकस साहित्यकृतीवर आधारित चित्रपट निर्मितीची परंपरा चित्रपट कलेच्या आरंभापासून पहायला मिळते. सानेगुरूजी, आण्णाभाऊ साठे, वि. स. खांडेकर, व्यंकटेश माडगुळकर, शंकर पाटील, आनंद यादव यांच्यासारख्या अनेक साहित्यिकांच्या साहित्यकृतींनी चित्रपट सृष्टीला अभिजात व अस्सल रूप दिले. आजही अनेक साहित्यिक योगदान देताना दिसतात. साहित्याची आवड असणा—या निर्माता, दिग्दर्शकांनी त्या—त्या गाजलेल्या साहित्यिकांच्या कलाकृती रूपेरी पडद्यावर आणल्या.

साहित्यकृती चित्रपटात माध्यमांकित होताना पटकथा लेखकाची भूमिका महत्त्वाची ठरते. कारण दर्जेदार संहिता लेखनासाठी पटकथाकाराची प्रतिभा, शैली, कल्पनाशक्ती, रचनाकौशल्य, भाषाप्रभुत्व, कलात्मकता व सौंदर्यदृष्टी असणे आवश्यक असते. पटकथेचे लेखन हे चित्रपटाच्या सांकेतिक भाषेत होत असते. चित्रपटात पटकथाकारासोबत दिग्दर्शक व निर्माता यांचीही भूमिका महत्त्वाची असते. दृश्यात्मकता हेच तर चित्रपटाचे खास वैशिष्ट्य असते. कलावंत, गाणी, संगीत ही तांत्रिक अंगेही चित्रपटाच्या यशास हातभार लावतात. साहित्य व चित्रपटाच्या भाषेत अंतर आहे. चित्रपट भाषिकदृष्ट्या मराठीचे प्रतिनिधीत्व करतो असेही म्हणता येते. साहित्यकृती चित्रपटातून दृश्यरूपात उभे करायची असल्याने त्याला चित्रीकरण, संकलन व ध्वनिमुद्रणासारख्या तांत्रिक बाबींचे परिमाण लाभलेले दिसते. सामुहिक प्रयत्नांची फलश्रुती असणारी चित्रपटही मिश्रकला कॅमे—यातून टिपलेली दृश्ये, त्याचा क्रम, यांचा आभासी अविष्कार चित्रपटास यश मिळवून देतो. कोणत्याही कलेच्या संदर्भात माध्यमांकित होणे महत्त्वाचे असते. कारण रंजन व उद्बोधन ही दोन्ही उद्दिष्टे साध्य होतात. या सर्व विवेचनातून मराठी साहित्यकृतीचे माध्यमांतर जेव्हा चित्रपटात होते तेव्हा त्याच्या स्वरूपाचा काही अंश का होईना उलगडा होण्यास मदत होते.

संदर्भ :

१. संपा. डॉ. भारत हंडीबाग, डॉ. सदाशिव सरकटे, 'साहित्यकृतीचे माध्यमांतर' हरनाई प्रकाशन, नांदेड, प्रथमावृत्ती १ जाने २०१५.
२. संपा. डॉ. मा. मा. जाधव, 'अक्षरगाथा' त्रैमासिक, बळीवंश प्रकाशन, नांदेड, वर्ष दुसरे, अंक तिसरा, १० ऑक्टो २०११.
३. संपा. विनोद सिरसाठ, 'मला प्रभावित करून गेलेला सिनेमा', साधना प्रकाशन.